

ПАСИВИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВАРТІСТЬ БАНКУ

Відзначено, що нині, в практичній діяльності важливе місце відводиться впливу пасивів на формування вартості банку, але серед вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків-економістів це питання вивчене не достатньо глибоко. Автор проводить аналіз факторів під впливом яких відбувається процес формування вартості банку. Визначається тіснота зв'язку між вартістю банку, та пасивами при цьому автор особливу увагу приділяє аналізу впливу на вартість банку основних складових його пасивів

Вступ. В ринкових умовах господарювання важливе місце відводиться процесу формування вартості банків тому, що вона орієнтує на отримання оптимального прибутку і збереження своїх позицій на ринку товарів та фінансових послуг.

Більшість вчених та економістів Дамодаран А., Вулфел Ч.Дж., Івасів І.Б., Коупленд Т., Коллер Т., Майорова Т.В., Муран Дж., Примостка Л.О., Роуз П., Рутгайзер В.М., Будицкий А.Е., Ивантер А.Е., Щербакова Г.Н., Шульга Н.П. розглядають процес формування вартості банку при вивченні інших проблем. Тому нині відсутні спеціальні роботи, присвячені комплексному дослідженню впливу різних факторів, на формування вартості банку в тому числі і пасивів, як її основи.

З метою створення належних умов для забезпечення надійної і ефективної системи зростання вартості банку необхідно визначити вплив пасивів на цей процес.

Постановка проблеми. Метою нашого дослідження є визначення впливу складових пасивів на формування і зростання вартості банку, а також розробити більш точні методи розрахунку їх вартості.

Аналіз вартості банку слід розпочати з аналізу факторів під впливом яких відбувається процес її формування. Оскільки в кожному банку ці фактори знаходяться в різному співвідношенні, то дати загальну оцінку взаємозв'язків вартості з врахуванням дії кожного з них можна при допомозі методу множинної кореляції.

Зв'язок між вартістю банку та величиною прибутку, обсягом залученого капіталу, рівнем ефективності використання активів і рентабельністю доходу, які впливають на її величину, можна виразити аналітично у вигляді математичного рівняння множинної регресії.

$$Y = f(X_1, X_2, X_3, X_4) \quad (1)$$

На основі розрахунків, які ми провели, встановлено, що на вартість банку вищезгадані фактори мають найбільший вплив. Коефіцієнти парної кореляції між цими факторами і вартістю банку склали відповідно: $R_1=0.97$, $R_2=0.87$, $R_3=0.81$, $R_4=0.61$.

Проведені нами дослідження, свідчать про те, що між вартістю банку і вказаними факторами, які забезпечують її зростання, існує сама висока тіснота зв'язку, яка може бути виражена лінійним рівнянням множинної регресії.

$$Y = A_0 + A_1X_1 + A_2X_2 + A_3X_3 + A_4X_4 \quad (2)$$

Де Y – вартість банку, отримана на 1 гривню власного капіталу;

X_1 – отримано прибутку на 1 гривню власного капіталу;

X_2 – отримано доходів на 1 гривню активів;

X_3 – обсяг залученого капіталу на 1 гривню власного капіталу;

X_4 – затрати на 1 гривню отриманого доходу;

$A_1 - A_4$ – часткові коефіцієнти регресії, які показують наскільки зміниться вартість банку при зміні даного фактору на одиницю власного капіталу при умові, що інші фактори, включені в рівняння, знаходяться на середньому рівні;

A_0 – вільний член рівняння;

Взаємозв'язок між вартістю (Y) і інтенсивними факторами її росту

$(X_1 - X_4)$ в проведених нами розрахунках характеризується високою мірою точності. Коефіцієнт множинної кореляції (R) дорівнює 0.95, свідчить про її достовірність. Коефіцієнт детермінації ($D = 0.90$) показує, що включені в модель фактори в 90% випадків пояснює зміни в величині отриманої вартості (додаток 1-5). Коефіцієнти регресії в прямолінійному рівнянні регресії

$$A(Y | X = r \frac{\sum y}{\sum x};$$

де r – коефіцієнт кореляції;

$\sum y$ – середнє квадратичне відхилення ознаки y ;

$\sum x$ – середнє квадратичне відхилення ознаки x ;

Коефіцієнт регресії показує до якої зміни середньої величини результативної ознаки приводить зміна факторної ознаки на одну одиницю.

Економічний зміст коефіцієнтів регресії наступний;

$A_1 = 31.42$ – показує, що збільшення прибутку на 1 гривню в розрахунку на гривню власного капіталу супроводжується збільшенням вартості банку на 31.42 гривні.

$A_2 = 22.98$ – означає, що з зростанням доходу на 1 гривню в розрахунку на гривню активів вартість банку збільшується на 22.98 гривні.

$A_3 = 0.534$ – означає, що кожна залучена гривня в розрахунку на 1 гривню власного капіталу сприяє зростанню вартості банку на 0.534 гривні.

$A_4 = 2.23$ – відображає зниження вартості банку на кожен гривню проведених затрат.

Коефіцієнти регресії при кожному (X) хоч і показують міру впливу зміни показника на вартість банку, який приходить на 1 гривню власного капіталу, але вони не дають можливості визначити, де закладені найбільші резерви її зростання. Пояснюється це тим. Що самі фактори мають різний економічний зміст і різні одиниці виміру. Тому необхідно усунути різномірність показників при допомозі застосування часткових коефіцієнтів еластичності, які показують, як зміниться розмір вартості банку, якщо величина одного із факторів зміниться на 1%. Часткові коефіцієнти при цьому визначаються за формулою: $E = \frac{C \cdot X}{Y}$;

Де X - середнє значення фактору;

Y – середнє значення аргументу;

C – значення коефіцієнта в рівнянні;

Величина часткових коефіцієнтів, отриманих нами при розрахунках, наступна;

$E_{X_1} = 0.071$ – показує, що зростанням прибутку на 1% сприяє зростанню вартості банку на 0.071 %;

$E_{X_2} = 0.144$ – показує, що з зростанням доходу на 1% в розрахунку на одну гривню активів вартість банку збільшиться на 0.144 %;

$E_{X_3} = 7.21$ – означає, що збільшення обсягу залученого капіталу на 1% забезпечує зростання вартості банку на 7.21 %;

$E_{X_4} = 0.496$ – означає, що зростання затрат на 1% приводить до зменшення вартості банку на 0.496 %;

Наші розрахунки по цілому ряду банків свідчать про те, що коефіцієнти регресії, які включені в модель факторів, досить сталі, хоча і коливаються по банкам в залежності від конкретних умов господарювання.

В зв'язку з тим, що збільшення обсягу залученого капіталу на 1% забезпечує зростання вартості банку на 7.21% то в першу чергу слід проаналізувати вплив пасивів на процес формування вартості банку.

Аналіз пасивів необхідний також для характеристики ресурсної бази, яка визначає не тільки кредитоспроможність, а й можливість зростання доходів та прибутку і загальний економічний потенціал банку, що безпосередньо впливає на його вартість. Ось чому Л. Примостка вважає, що традиційні підходи, згідно з якими весь дохід банку генерують активи – кредити та інвестиції поступилися місцем ідеї одночасного інтегрованого управління активами і пасивами. Зміст нового підходу полягає в розумінні того, що управління пасивами так само допомагає досягти цільового рівня прибутковості, як і надходження від активних операцій. (З.с.106) Ось чому отримання прибутку в результаті ефективного використання пасивів обумовлює зростання вартості банку.

Як відомо пасиви банку складаються з власних коштів (капітал) і зобов'язань (залучені ресурси). Власний капітал є важливим елементом характеристики банківської діяльності тому, що він є джерелом фінансових ресурсів, має правову основу і функціональне призначення, є обов'язковою умовою утворення і функціонування любого комерційного банку і створює основу формування вартості банку. Достатня кількість власних коштів банку сприяє його стабільному функціонуванню і нейтралізації різноманітних ризиків котрим він підпадає в процесі своєї діяльності і визначає його місце в банківській системі.

Так, наприклад, (див. Додаток №1) капітал банку "Мрія" та ТАС-комерц банку, з 2003 по 2008, рік зріс відповідно в 10.8 і 5.3 рази, це сприяло тому що Національний банк України змінив їхнє рейтингове місце і перемістив банк "Мрія" з 30 місця третьої групи на 16 місце першої групи, а ТАС-комерц банк піднявся з 40 місця третьої групи на 22 місце другої групи. При цьому змінилася назва банку банк "Мрія" увійшов до складу ВТБ банку, а ТАС-комерц банк з грудня 2007 року став називатись Swedbank Україна. Протягом 2008 року банк відкрив понад 30 нових відділень більшість яких відповідає новій концепції Swedbank. Капітал банку протягом року зріс більше ніж у 3 рази. Активи банку упродовж 2008 року зросли на 81% та станом на 31.12.2008 року склали 15841 млн. грн. Завдяки активному зростанню банку і підтримці материнською компанією Swedbank увійшов до групи найбільших банків за класифікацією НБУ, що безумовно вплинуло на зростання вартості банку. Банківська холдингова компанія Swedbank Finance посідає 12 позицію на ринку України за розміром чистих активів.

Зросли позиції "Аваль" банку перейменованого в Райфайзенбанк аваль після їх об'єднання, аналогічно піднялась рейтингова оцінка "Форум банку" та Укрсиббанку. За вказаний період дещо змістився вниз Правекс банк з 13 місця другої групи на 25 місце цієї ж групи і незмінною лишилась позиція Укрсоцбанку. Безумовно всі ці заходи сприяли зростанню вартості банків.

В економічній літературі є різні думки стосовно обсягів капіталу, який необхідний банку для його ефективного функціонування.

Так, І. Івасів вважає що надто великий, і надто малий розмір капіталу може негативно впливати як на ефективність функціонування банку так і на його вартість. (1, с. 232) Це твердження підтримує також і Л. Примостка, аналізуючи управління активами та пасивами банку вона приходить до висновку, що головним недоліком занадто

великої "автономізації" є те що кошти залучаються без урахування ефективних напрямів їх розміщення. У період економічних підйомів та зростання попиту на кредитні ресурси такий підхід може бути виправданим і корисним, бо він буде сприяти зростанню вартості банку. Але під час зниження активності, коли попит на кредити обмежений, він призводить, як правило, до скорочення прибутків і навіть може завдати збитків. (1, с. 106) А це в свою чергу веде до зменшення ринкової вартості банку.

Грюнінг Х. Ван і Брайовіч Братановіч С. (2, с. 100) вважають, що "Баланс банку не может расти сверх пределов, означених коэффициентом достаточности капитала. Следовательно, наличие капитала определяет максимальный объем активов" (с. 100). Тобто капітал банку може зростати необмежено, збільшуючи при цьому пасиви і активи та забезпечуючи достатність капіталу. Отже з цього можна зробити висновок про те, що вартість банку також може зростати необмежено при зростанні пасивів і активів та забезпеченості достатності капіталу і це вирішується кожним банком індивідуально.

В ринкових умовах функціонування банків, під впливом певних факторів, мінімальна та максимальна вартість власного капіталу може змінюватись. Тому практика банківської діяльності передбачила декілька підходів до визначення вартості власного капіталу: на основі балансового обліку та на основі оцінки ринкової вартості.

Розрахунок балансової вартості базується на визначенні вартості власного капіталу банку відображеного в балансі. Відповідно до нього усі активи і зобов'язання банку оцінюються за обліковою вартістю придбання чи надходження і визначається, як різниця між балансовою вартістю активів та зобов'язань. Цей розрахунок оцінки вартості капіталу банку простий і зрозумілий, він дає можливість проаналізувати склад та структуру власного капіталу банку та визначити ті складові елементи, які сприяють і гальмують зростанню його вартості.

Структура власного капіталу в банківській системі країни в цілому є стабільною, але зміна її структури впливає на ринкову вартість банку. Так, проведені нами дослідження свідчать про те, що на зростання вартості банку позитивно впливає: збільшення абсолютного розміру власного капіталу, збільшення питомої ваги резервів переоцінки основних засобів які можуть капіталізуватись і зростання долі прибутку. До зменшення вартості банку приводить зростання питомої ваги резервів банку. Купівля та продаж власних акцій банком на перший погляд не впливає на його вартість, але при цьому купівля власних акцій зменшує грошову вартість власного капіталу і навпаки реалізація акцій збільшує грошову вартість власного капіталу.

Крім того, оцінювати вартість банку виходячи тільки з наявності власного капіталу, з нашої точки зору не зовсім вірно тому, що в створенні його прибутку приймає участь також позичковий капітал. Так, наприклад, в 2007 році банки України отримали 4144.5 млн. грн. прибутку, при цьому в його створенні приймав участь власний капітал в сумі 42566,1 млн. грн. і позичковий в сумі 297613,2 млн. грн., тобто при допомозі капіталу в сумі 340179.3 млн. грн. було створено вищевказаний прибуток. Це означає, що кожна гривна вкладеного капіталу принесла 1.2 коп. прибутку з цього випливає, що власний капітал приніс прибуток в сумі 518,6 млн. грн., а позичковий капітал забезпечив отримання 3625.9 млн. грн. тому розмір позичкового капіталу повинен бути врахованим при визначенні вартості банку.

Ось чому важливою складовою пасивів банку є його позичковий капітал, або зобов'язання. При цьому особливістю банківського бізнесу є те, що він базується на принципах низької моржі і високого леверіджу, тому характерною рисою їх балансу є низьке відношення капіталу до зобов'язань.

Динаміка співвідношення власного капіталу банків до їх зобов'язань в Україні

млн. грн.

Показники	За станом на 01. 01.					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Капітал	9983,4	12881,9	18421,4	25450,8	42566,1	119263,0
Зобов'язання	53912,6	87352,4	115926,4	188427,1	297613,2	806823,4
Коеф. віднош. капіталу до зобов'язань	0,1852	0,1475	0,1589	0,1351	0,1430	0,1478
Коеф. віднош. зобов'язань до капіталу	5.40	6.78	6.29	7.40	6.99	6.76

З приведених вище даних видно, що коефіцієнт співвідношення капіталу до зобов'язань банку незначний, при цьому спостерігається тенденція до його подальшого зменшення. Так за останні шість років цей показник в банках України зменшився з 0,1852 в 2003 році до 0,1478 в 2008 році, або на 0,0374 одиниці. При цьому на кожну гривню власного капіталу в 2003 році залучалось 5,4 гривні, а в 2008 році 6,76 гривні, або на 1,36 гривні більше, що сприяє зростанню вартості банку.

Варто зазначити, що таке співвідношення капіталу до зобов'язань не можна назвати занадто низьким, бо це співвідношення в США є предметом дослідження Контролера грошового обігу, федеральної резервної системи, федеральних банківських агентств. Вони встановили в 1990-х рр. "стандарт співвідношення власного і позичкового капіталу". У відповідності з цим стандартом "всі американські банки зобов'язувались мати як мінімум 3 долл. власного капіталу на кожні 100 долл. активів. "На практиці,- пише П. Роуз,- більшість банків зобов'язувались мати біля 5 долл. акціонерного капіталу на кожні 100 долл активів", що дорівнює 20 долл. активів на 1 долл. власного капіталу. (4, с. 457). Тобто українські банки мають значні резерви залучення позичкового капіталу, що буде сприяти зростанню їх вартості.

Важливо зазначити, що коефіцієнт співвідношення капіталу до зобов'язань в різних банках не однаковий. Так, в Укрсоцбанку цей коефіцієнт в 2008 році зменшився в порівнянні з 2003 на 0.0437 одиниці і склав 0.113 грн., в Укрсиббанку цей показник за вказаний період зменшився на 0.0112 одиниці, "Форумі" - 0.0382, ТАС-Комерцбанку – 0.128, і в "Мрії" - 0.1027, і тільки в Райфайзенбанку та Правекс-банку ці показники збільшились відповідно на 0.0072 і 0.0305 одиниці.

Тому пошук оптимального співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями розглядається як одне з важливих і складних завдань, що постають перед

керівництвом кожного банку тому, що це пов'язано з балансуванням між прибутком та ризиком, що безперечно вплине на оцінку вартості банку.

Для того, щоб обмежити негативний вплив позичкових коштів на вартість банків, Національний банк України при допомозі нормативів ліквідності регламентує здатність банку забезпечити виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку.

Важливо зазначити, що банк створює вартість на боці пасивів, не лише коли він більш ефективно, ніж інші учасники ринку, використовують фінансові інструменти, але й завдяки більш дешевому залученню ресурсів. У банківському бізнесі майже неможливо визначити роль боргу – чи є він постійним ресурсом для активних операцій, чи інструментом спред-менеджменту. Через це важко визначити реальну вартість залучення банківських ресурсів (WACC). Інша причина полягає в тому, що використання банком залучених коштів створює різноманітність траншів боргу, котрі відрізняються сумами, процентними ставками та терміном користування. У результаті оцінка загальної вартості боргу ускладнюється. Хоч затрати на залучення акціонерного капіталу можуть забезпечити банку вищий лавередж і, як наслідок, потребу в меншій частці власного капіталу в структурі пасивів, вони мають малий вплив на середньозважені витрати на капітал. Крім цього, маржа між витратами на залучення акціонерного капіталу та процентними доходами дуже мала. Невелика помилка в розрахунку витрат на залучення акціонерного капіталу через це може привести до суттєвої різниці в підсумковому розрахунку вартості акції. Структура власного капіталу та зобов'язань банку постійно змінюється. З цієї причини вартість акції суттєво різнитиметься в результаті змін у рівні процентних ставок.

Додаток №1

Власний капітал окремих банків України та їх місце в рейтинговій оцінці.

млн. грн.

Назва банку	За станом на 01. 01.											
	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Сума	Група місце в групі	Сума	Група місце в групі	Сума	Група місце в групі	Сума	Група місце в групі	Сума	Група місце в групі	Сума	Група місце в групі
"Аваль"	549,4	1.2	906,8	1.1	1303,2	1.2	1745,5	1.2	-			
Райфайзенбанк Україна	163	1.9	166,8	1.8	354,2	1.8	626,5	1.8	3210,8	1.2	5223.3	1.2
Укрсоцбанк	418,4	1.6	547,2	1.5	909,8	1.4	1027,2	1.4	1926,7	1.6	3.193,7	1.4
Укрсиббанк	171,4	1.7	242,7	1.7	742,1	1.5	947,7	1.5	2000,2	1.3	3.033,5	1.3
"Форум"	77,5	2.19	141,2	2.17	219,8	2.16	367,6	2.13	766,7	1.10	1347,4	1.12
Правекс-банк	91,4	2.13	95,8	2.12	143,0	2.17	174,6	2.24	363,4	2.23	7248	2.25
ТАС-Комерцбанк	56,1	3.40	68,1	3.31	136,9	3.31	266,4	2.26	572,0	2.19	300,6	2.20
"Мрія"	63,9	3.30	74,9	3.23	126,7	3.29	225,0	2.27	264,2	2.27	789,2	1.16

Висновки та перспективи подальших досліджень.
В зв'язку з цим можна зробити висновок про те, що оцінювати вартість банку виходячи з вартості власного і залученого капіталу надто складно бо нині відсутні методи розрахунку вартості залученого капіталу. Для цієї мети краще використовувати ринкову вартість власного капіталу, скореговану на величину залученого капіталу.

Список використаної літератури:

1. Івасів І.Б. Управління вартістю банку: Монографія. – КНЕУ, 2008. – 288. 2. Грюнінг Х., ван, Брайович Братанович С. Аналіз банківських ризиків. Система оцінки корпоративного управління и

управління фінансовим ризиком / Пер. с англ. д.е.н. К.Р. Тагирбекова – М: Издательство "Весь Мир", 2003. – 304 с. 3. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002, – 316 с. 4. Роуз П.тер С. Банківський менеджмент. пер. с англ. со 2-го узд.-М.: – "Дело Лтд", 1995 – 768 с.

ЯЦЮТА Андрій Валерійович – аспірант кафедри банківських інвестицій Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, в.о. Начальника управління по роботі з корпоративними клієнтами ТОВ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"

